

หลักยุติธรรมในไตรภูมิพระร่วงต่อชุมชนลุ่มน้ำโขง

PRINCIPLES OF EQUITY IN TRIBHUMIKATHA ALONG MEKONG BASIN'S COMMUNITY

พระเทพภิกขชาติ ปิยธมโม (เดิบกายา)

พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ (อัสสาร)

พระเดชขจร ขนติธโร (ภูทิพย์)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี (ไกรเทพ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักยุติธรรมในคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงต่อชุมชนลุ่มน้ำโขง โดยการนำเสนอแบบอุปนัย ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดความยุติธรรมได้สอดแทรกอยู่ในวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วงอย่างชัดเจน ยิ่งไปกว่านั้นหากชาวพุทธที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงได้น้อมนำคำสอนในวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วงไปปรับใช้ ก็จะส่งผลให้ชุมชนนั้นมีความเหลื่อมล้ำน้อยลง เมื่อประชาชนยอมรับในผลของการกระทำของตนและเชื่อในกฎแห่งกรรม ชุมชนลุ่มน้ำโขงก็จะเป็นชุมชนแห่งความยุติธรรมมากขึ้น ยิ่งประชาชนเชื่อว่ากฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่ว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่วแล้ว ชุมชนนั้นก็ยิ่งยังพบกับความสงบสุขในบั้นปลาย ดังนั้น ไตรภูมิพระร่วงจึงเป็นวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาที่สามารถปรับใช้ในการเมืองการปกครองสำหรับทุกสังคมได้อย่างแน่นอน ยิ่งไปกว่านั้น วรรณกรรมไตรภูมิพระร่วงยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับอุดมการณ์ของผู้ปกครองในสมัยสุโขทัยที่ได้นำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาปกครองบ้านเมือง อาทิ การนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้ในการตัดสินคดีความของประชาชน ถือเป็นการนำคำสอนเรื่องนรก-สวรรค์มาช่วยกล่อมเกล่าให้เกิดความกลัว ให้เห็นถึงผลของการทำความผิดนั้น หากชุมชนลุ่มน้ำโขงรักษาความเชื่อเกี่ยวกับภพภูมิ เชื่อแน่ว่าจะช่วยให้สังคมมีความสงบสุขมากขึ้น ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของคนในชุมชนก็จะเกิดขึ้นได้ ยิ่งชาวลุ่มน้ำโขงหรือชาวโลกตระหนักถึงความยุติธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ก็คงยิ่งส่งเสริมให้สังคมเหล่านั้นเต็มไปด้วยความผาสุก ร่มเย็น อันเนื่องมาจากฐานความเชื่อเรื่องผลแห่งกรรมนั่นเอง

คำสำคัญ: หลักยุติธรรม, การเข้าถึง, ชุมชนลุ่มน้ำโขง

Abstract

This article aims to study the principles of equity in the Tribhumikatha scripture to the Mekong community with inductive presentation. The results showed that the concept of equity was clearly inserted in the Tribhumikatha literature clearly. Moreover, Buddhists in the Khong Basin's Community apply the teachings in the Tribhumikatha literature, it will be the fair society surely. When people accept the consequences of their actions and believe in the law of karma, community in Mekong basin will be more equity. The more people trust in the natural law; what goes around, comes around, the more they are peace in the equity community. Therefore, Tribhumikatha is definitely a Buddhist literature that can be modified in politics and government for all societies surely. Moreover Tribhumikatha literature also contains information about the ideology of the governors in the Sukhothai period that brought Buddhist doctrine to govern the country, such as the use of Buddhism principles in the judgment of citizens. Regarded as the teaching of hell-heaven to socialize people to see the result of that commission. If the Mekong River Basin community maintains beliefs about the worldliness, it will help make society more peaceful equality and equity in the community. Greater Mekong people or the world are aware of justice in accordance with Buddhism. It will encourage those societies to be full of peace and tranquility due to the belief in karma.

Keywords: Principles of Equity, Approach, Mekong Basin's Community

บทนำ

ความยุติธรรมเป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่ง ในการที่จะเชื่อมกลุ่มคนหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข แต่เมื่อใดก็ตามที่สังคมตั้งคำถาม หรือสงสัยต่อความยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นการให้คำนิยาม หรือความหมายต่อความยุติธรรม และการนำความยุติธรรมไปใช้ในมิติต่าง ๆ เช่น ความยุติธรรมทางเศรษฐกิจ การเมือง เมื่อนั้น สถานการณ์ความไม่ไว้วางใจ (distrust) หรือความเชื่อมั่นก็จะเกิดผลกระทบตามมาคือ ความสัมพันธ์ที่ไม่ลงรอยระหว่างกัน ดังที่ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้ย้ำเตือนในประเด็นนี้ว่า “หากสังคมไร้ซึ่งความยุติธรรม จะก่อให้เกิดความทุกข์ ความขัดแย้ง การเสียกำลังใจ และนำไปสู่ วิกฤติด้านต่าง ๆ รวมทั้งวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ฉะนั้น ความยุติธรรมในสังคมจึงเป็นเรื่อง

สำคัญ แต่เท่าที่ผ่านมา สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อยเกินไป” (พระมหาดรชชา ธมมมหาโส, 2555)

ความยุติธรรม (equity) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับความถูกต้องตามศีลธรรมบนพื้นฐานของจริยธรรม ความสมเหตุสมผล กฎหมาย กฎธรรมชาติ ศาสนา ความเที่ยงธรรม และความเป็นธรรม (fairness) ประหนึ่งเป็นการบังคับใช้กฎหมายโดยคำนึงถึงสิทธิความเท่าเทียมกันของมนุษยชาติและพลเมืองทั้งหลาย และได้รับการคุ้มครองตามสิทธิพลเมืองโดยไม่เลือกปฏิบัติ (non-discrimination) เพราะเหตุแห่งเชื้อชาติ เพศ รสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ เหล่ากำเนิด สีผิว ชาติพันธุ์ ศาสนา ฐานะ อายุ และลักษณะประการอื่น ทั้งยังรวมถึงความยุติธรรมทางสังคมด้วย (Kurian George Thomas , 2011) ความยุติธรรมเป็นกฎตามธรรมชาติ (natural law) ที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิดและไม่อาจพรากไปได้ ขณะเดียวกันก็ถือได้ว่าเป็นหลักที่ควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจ การกำหนดนโยบายสาธารณะ จึงต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวมเป็นอันดับต้น ๆ เสมอ (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2011) ดังนั้น หลักความยุติธรรมจึงเป็นหลักสำคัญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐในทุก ๆ ฝ่าย ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ทว่า แนวคิดเรื่องความยุติธรรมไม่ได้อยู่ในขอบเขตการคุ้มครองของกฎหมายเท่านั้น แต่ยังสอดแทรกอยู่ในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาหลักยุติธรรมที่สอดแทรกอยู่ในวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วงว่ามีอิทธิพลต่อชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขง

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการศึกษาแบบอุปนัย (inductive) ที่คณะผู้เขียนเลือกหยิบยกเอาเฉพาะวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง แต่สามารถขยายต่อภาพไปถึงวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ด้วย

ผลการวิจัย

ข้อมูลจาก U.S. Mission to Asean (USASEAN) ระบุเมื่อปี ค.ศ. 2018 ว่า ประชากรอาเซียนมีเกือบ 650 ล้านคน แต่มีประชากรกว่า 60 ล้านคน ที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ซึ่งประชาชนกลุ่มนี้ต่างพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำโขงโดยตรง ทั้งในเรื่องความมั่นคงทางอาหาร วิถีชีวิต และประเพณีวัฒนธรรม ผู้คนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงจะให้ความสำคัญกับแม่น้ำโขงเป็นอย่างมาก รวบรวมเป็นจิตวิญญาณของชาวลุ่มน้ำโขง ทั้งยังมีความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสายน้ำโขงอีกด้วย (ธนาคารโลก (World Bank), 2017) จนมี

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขงที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงปัจจุบัน เช่น นิทานพื้นบ้าน เรื่องราวความลึกลับของวังพญานาค หรือเพลงพื้นบ้านที่เกี่ยวกับการบูชาแม่น้ำโขง เป็นต้น อิทธิพลความคิดทางการเมืองของวรรณกรรมพระพุทธศาสนา มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำโขง เพราะสังคมอาเซียนริมฝั่งโขงส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน จึงมีแนวโน้มของวรรณกรรมเหล่านั้นเป็นกระຈະສະຫ້ອນປາກກຸນການຂອງບ້ານເມືອງໃນກຸ່ມນ້ຳໂຂງໄດ້ເປັນ ຢ່າງດີ (ไทยรัฐออนไลน์, 2560)

วรรณกรรมที่มีอิทธิพลสังคมชาวลุ่มน้ำโขงมากที่สุดวรรณกรรมหนึ่งคือ วรรณกรรมไตรภูมิพระร่วง เป็นวรรณกรรมที่สังคมชาวพุทธให้การยอมรับยกย่องอย่างมาก ยกย่องจนกลายเป็นวรรณคดีที่มีบทบาทต่อการปกครองบ้านเมืองด้วย โดยเฉพาะในสังคมชาวพุทธนิกายเถรวาท เพราะเป็นวรรณกรรมที่สอดแทรกความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งเห็นได้จากภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์วิหารต่าง ๆ ที่สื่อเป็นนัยยะให้เห็นถึงความเชื่อในกฎแห่งกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพญานาคซึ่งเป็นสัตว์ในวรรณคดีไตรภูมิพระร่วงด้วย นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมปูนปั้นบริเวณทางเดินตามวัดต่าง ๆ ริมฝั่งโขงมากมาย ถือเป็นเรื่องสะท้อนถึงอิทธิพลความเชื่อเรื่องบาปบุญ คุณโทษให้แก่ชุมชนลุ่มน้ำโขงได้เป็นอย่างดี (อุดม จูมพลผล้า, 2549)

ในอีสานมีการแต่งสุบที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่อง “ไตรภูมิ” โดยเฉพาะเกี่ยวกับ “นรกภูมิ” สุบแต่งเกี่ยวกับหุดคดียภูมิเฉพาะเปรตภูมิและนรกภูมิเท่านั้น สนวนอสุรกาย ภูมิและดิรัจฉานภูมิ ไม่ปรากฏ การเขียนภาพเปรตและสัตว์ในนรกนิยมเขียนปะปนกัน โดยไม่ใช้เส้นแถบหรือเส้นสีนเทาแบ่งหรือกั้นขอบเขต เช่น ภาพเปรตหัวด้วน เปรตอันทาริและเปรตน้ำเหลือง เขียนปะปนกับนรกภูมิ ได้แก่ มหานรก อสุสฺนรก และยมโลกนรก มหานรกนิยมถ่ายทอดสุบแต่งเกี่ยวกับสัณฐิฆวมหานรก ภาพสัณฐิตมมานรก สังฆาภูมิและอเวจิมมานรก อสุสฺนรก นิยมถ่ายทอดคุณนรกและเวตรณีนรก ยมโลกนรกนิยมถ่ายทอดโลกภูมิณนรก สิมพลินนรก อสนิชนนรก ตามโพทกนรก สุนชนนรก และยันตปาสาณนรก (สุพาสน แสงสุรินทร, 2558)

การวิเคราะห์ความเชื่อตามวรรณคดีไตรภูมิพระร่วง โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องอสุตรกฐทวีปซึ่งเป็น 1 ใน 4 ทวีปที่มนุษย์อาศัยอยู่นั้น ถือเป็นสังคมในอุดมคติซึ่งมนุษย์ทุกรูปทุกนามต่างปรารถนาจะได้ไปเกิด เพราะในแดนนี้มีมนุษย์ทุกคนจะมีความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกันทุกประการ ไม่ว่าจะเป็นรูปร่างหน้าตาหรือความเป็นอยู่ ชีวิตจึงเปี่ยมไปด้วยความสุขสบายเป็นที่สุด แนวคิดเกี่ยวกับสังคมในอุดมคตินี้มิได้มีเฉพาะในวรรณคดีเรื่องไตรภูมิพระร่วงเท่านั้น ในวรรณคดีชาติอื่น ๆ ก็มีแนวคิดทำนองเดียวกันเช่นเรื่อง “ยูโทเปีย” (Utopia) ของ โทมัส มอร์ (Thomas More) ซึ่งแต่งขึ้นใน ค.ศ 1515 เรื่อง “เต๋า เต็ก เก้ง” หรือ “เต๋า เต้อ ชิง” (Tao-Te-Ching) ที่เล่าจื้อ (Laotse) ได้รวบรวมขึ้นไว้ประมาณ 2,400 กว่าปีมาแล้ว เป็นต้น สิทธาพินิจกุลดล นักวรรณคดีเปรียบเทียบได้ศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับแนวคิดในวรรณคดีทั้งสาม

เรื่องนี้ไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับสังคมอุดมคติในวรรณคดีเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง-อุโทเปย และเต่า เต็ก เก่ง” (สีธา พินิจภูวดล, 2527) สรุปความสำคัญได้ว่า วรรณคดีทั้งสามเรื่องนี้มีแนวคิดร่วมกันในการแสวงหาลักษณะต่าง ๆ ของสังคมในอุดมคติ ทั้ง ๆ ที่ผู้แต่งทั้งสามมีความแตกต่างกันในด้านยุคสมัย เชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม เมื่อกล่าว เฉพาะอุตตรกฐทวีป จะเห็นว่ามวลมนุษย์ที่อยู่ในแดนนี้จะต้องประกอบแต่กรรมดีมาแต่ชาติปาง ก่อนทั้งสิ้น นี่คือประจักษ์พยานเรื่องกฎแห่งกรรมหรืออำนาจแห่งผลกรรมที่เห็นชัดว่า การทำดี ย่อมได้ผลดีเป็นเครื่องตอบแทน

ในงานวรรณคดีทั้ง 4 จะเห็นว่ามีเพียง “ชมพูทวีป” เท่านั้นที่มนุษย์มีอายุไม่แน่นอน ขึ้น ๆ ลง ๆ ตามแต่กรรมที่กระทำ คือเมื่อใดที่คนทั้งหลายมิได้ทำศีลแลมิได้ทำบุญ อายุก็จะลด น้อยลง แต่ถ้าคนทั้งหลายนั้นมีศีลอยู่สำราญ อายุก็จะมากขึ้น (ส่วนใหญ่ไม่เกิน 100 ปี) ส่วนอีก 3 ทวีปที่เหลือมนุษย์จะมีอายุยืน ตามที่กำหนดไว้แน่นอน เพราะพวกเขาอยู่ในปัญจศีลทุกเมื่อ บมี ชาติ โดยเฉพาะอุตตรกฐทวีปมนุษย์จะมีอายุยืนนานที่สุดคือ 1,000 ปี เพราะวิถีชีวิตความเป็น อยู่ของคนที่เป็นเลิศ เช่น มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ที่อยู่อาศัยสะดวกสบาย แต่ละคนมีร่างกาย งดงามและมีสุขภาพกายดีเหมือนกัน ไม่รู้จักการเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่ออายุครบ 1,000 ปีจึงตาย แต่ ก็ไม่มีใครร้องไห้เศร้าโศก เพราะทราบดีว่าเขาย่อมไปเกิดในที่ที่ดีคือสวรรค์ชั้นฟ้า เพราะว่าเขา นั้น ย่อมตั้งอยู่ในปัญจศีลนั้นทุกเมื่อแลไม่มีได้ขาด ผู้ตายจะไม่มีทางไปเกิดในจุรธาบายทั้ง 4 คือ นรก เปรต ติรัจฉาน อสุรกาย เป็นอันขาด

ความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยภายนอกทั้งปวง ที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตอันแสนสุข ทำ ให้คนในอุตตรกฐทวีปไม่มีความร้อนเนื้อเดือดใจ ไม่รู้สึกอยากได้สิ่งของผู้อื่น มีจิตใจที่สงบงาม เป็นมิตร เอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน เช่น เมื่อมีผู้มาเยือนขณะที่รับประทานอาหาร พวกเขาจะเอาข้าว นั้น ให้แก่ผู้ไปถึงเขานั้นกินด้วยใจอันยินดี เมื่อมีหญิงคลอดลูก ผู้เป็นแม่ก็มิต้องเลี้ยงดู เพียงนำทารก ไปนอนหงายริมทาง คนที่ผ่านไปมาเห็นเข้า แค่นิ้วมือป้อนเข้าไปในปากลูกอ่อนนั้น ด้วยบุญ ของลูกอ่อนนั้น ก็บังเกิดเป็นน้ำนมไหลออกมาแต่ปลายนิ้วมือเขา ก็ไปในคอลูกอ่อนนั้น ทั้ง ๆ ที่ พวกเขาเหมือนกันหมด และลูกก็มิรู้จักแม่ แม่ก็มิรู้จักลูก แต่พวกเขาจะไม่มี ความประพฤติ ผิดทางกามคือ แม่แลลูกก็ดี พ่อแลลูกก็ดี เขาบ่หอนได้กันเป็นผิวเป็นเมียว เพราะว่าเขาผู้นั้น เป็นคนนักบุญ หรืออีกตัวอย่างตอนหนึ่งที่พรรณนาถึงความยุติธรรมในการลงโทษกล่าวว่า “แล นรกอันเป็นอาทิชื่อไพตรณีนรก คนหม้อยู่ในแผ่นดินนี้ แม้นเป็นตมิเข้าของมาก ไฟฟ้าเข้าไทย มากหลายนั้น มักกระทำร้ายแก่ผู้อื่น ชิงเอาทรัพย์ข้าวของท่านผู้อื่นด้วยตนมีกำลังกว่า ครั้นว่า ตายได้ไปเกิดในนรกอันชื่อเวตรณีน ยมบาลอยู่ในเวตรณีนั้นเทียรย้อมถือไม้ ค้อน มีดพรา หอก ดาบ หลาวแหลม เครื่องฆ่า เครื่องแทง เครื่องยิง เครื่องตีทั้งหลาย ผู้นั้นย่อมเหล็กแดง และมี เปลวพุ่งขึ้นไป ดังไฟฟ้าลุก ดังนั้น บมีวายแล ยมบาลจึงถือเครื่องทั้งนั้นไล่แทง ไล่ตีผู้คนนรก ด้วยสิ่งนั้น เขาเจ็บปวดนักหนอดทนมิได้เลย” จากข้อความดังกล่าวสามารถทำให้เห็นได้ว่า

ความเท่าเทียมด้านการลงโทษนั้นเสมอเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นคนมากมี คนรวย คนจน โพรต่าง ๆ ก็ล้วนแต่จะได้รับโทษที่ตนเองทำไว้ และทำให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของข้อความตั้งอ้างมา ก็เพื่อให้เกรงกลัวต่อโทษที่ตนจะกระทำ ที่ส่งผลทั้งโลกนี้และโลกหน้า เป็นต้น และยังมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคและความเท่าเทียม ที่สอดคล้องกับเนื้อหาวรรณคดีไตรภูมิพระร่วง โดยวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ที่เกี่ยวกับความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน

กล่าวได้ว่า การล่วงละเมิดและฝ่าฝืนสิทธิของผู้ที่มีอำนาจ ที่มักเอาเปรียบต่อผู้ไม่รู้กฎหมายเกิดขึ้นมากในสังคม อาจเกิดจากเหตุหลายประการ เช่น การศึกษาที่สูงกว่า ข้อมูลข่าวสารที่พร้อมกว่า ช่วยให้ผู้มีฐานะร่ำรวย สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือยังประโยชน์แก่ตนเต็มที่ ความเสียเปรียบอย่างหนึ่งที่สำคัญ คือความไม่เท่าเทียมกันในการมีทนายแก้ต่าง (Jerome E. Carlin, Jan Howard, and Sheldon L, 2014) จากปัญหาดังกล่าว ทำให้คณะผู้เขียนผูกคิดได้ว่า การละเมิดสิทธิของคนรวยที่มีต่อคนจนนั้น อาจเกิดขึ้นในทุกยุคทุกสมัยและยิ่งทวีมากขึ้นในปัจจุบัน ความคิดที่ว่าคนรวย-คนจนมีความแตกต่างในเรื่องความรู้และเงินตรา การที่ประชาชนคนธรรมดา จะกล่าวร้องทุกข์เพื่อเรียกความเป็นธรรม คงเป็นเรื่องน่าจะยาก เพราะคงถูกกีดกันด้วยวิธีต่าง ๆ เสียก่อน แม้ความเป็นจริงในสังคมที่อาจมีความไม่เท่าเทียมกัน ในการได้รับสิทธิในด้านกฎหมาย แต่ในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ก็มีข้อความเกี่ยวกับบาปบุญคุณโทษที่สามารถเป็นแนวคิดให้แก่ข้าราชการและเศรษฐี ให้รู้ถึงผลของการกระทำผิดโดยการเอาวัดเปรียบคนอื่น

แม้ในชีวิตจริง มนุษย์ที่เกิดอยู่ในชมพูทวีป จะมีช่วงอายุที่สั้นที่สุด คือ อาจไม่ถึง 100 ปี แต่ก็เป็นเรื่องที่น่ายินดีว่า ทุกคนได้เกิดในทวีปที่มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ธรรมอันประเสริฐ และโปรดสั่งสอนสัตว์โลก มีจริยธรรมและคุณธรรม เมื่อประกอบกรรมดี ผู้นั้นก็จะได้รับผลดีตอบแทน มีโอกาสที่จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีกว่า แม้จะเป็นภพภูมิที่ให้ความสุขในทางโลกียะก็ตาม แต่ที่สำคัญที่สุด คือ จะได้มีโอกาสปฏิบัติธรรม สะสมบุญบารมียิ่ง ๆ ขึ้น จนกระทั่งสามารถหลุดพ้นจากไตรภูมิ ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก นั่นคือได้บรรลุนิพพาน อันเป็นความสุขในทางโลกุตระ ซึ่งเป็นความสุขอันหาที่เปรียบมิได้ ดังพญาลิไทยได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในตอนต้นของ “นิพพานกถา” ว่า “อันว่านิพพานสมบัตินี้สนุกสุขเขมมนักหนา ที่จะปานบมิได้เลย สมบัติอินทร์พรหมทั้งหลายก็ดี ถ้าจะเอามาเปรียบเทียบกับสมบัตินิพพานนั้น ประดุจเอาหิ้งห้อยมาเปรียบเทียบกับพระจันทร์ ถ้ามีตั้งนั้นดูเงาอันติดอยู่บนปลายผม แลมาเปรียบด้วยน้ำมหาสมุทรอันลึกได้ 84,000 โยชน์ ผิบบิ ดังนั้น ดูเอาดินธุลินั้นมาเปรียบด้วยเขา พระสุเมรุจักรัตนาวารอันประเสริฐแห่งนิพพานนั้นบมิถ้วนได้เลย สมบัติในนิพพานนั้นสุขจะพันประมาณ”

จะเห็นได้ว่าคุณูปการของไตรภูมิพระร่วง สามารถกระตุ้นให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ริมฝั่งโขงได้ตระหนักถึงผลแห่งการทำดี ถ้าทุกคนทำดี ชุมชนก็จักเจริญรุ่งเรือง ผู้คนริมฝั่งโขงก็จะอยู่

เย็นเป็นสุขทั้งกายและใจ เพราะมีจิตใจสูงและสงบ ไม่เบียดเบียนรุกรานกัน มีแต่ช่วยเหลือซึ่งกัน ด้วยเหตุนี้คณะผู้เขียนจึงวิเคราะห์ว่า การที่พญาสิทธิไทยได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องไตรภูมิพระร่วงขึ้น เท่ากับเป็นการสร้างกรอบทางจริยธรรมให้แก่คนในสังคม เป็นเครื่องมืออันทรงพลัง ที่ผู้ปกครองปรารถนาจะใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรมให้เป็นความจริง มิใช่เป็นเพียงสังคมในฝันหรือสังคมในอุดมคติเท่านั้น

เช่นนี้แล้ว ชาวชุมชนริมฝั่งโขงจึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริงได้ แม้จะไม่สมบูรณ์แบบ แต่ก็ดีกว่าที่จะละเลย เพราะสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมแห่งความสับสนวุ่นวาย เกิดความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาประเทศอย่างมาก ก็เพราะสมาชิกในสังคมมีจิตใจที่ไม่แข็งแรง อ่อนแอต่อกิเลส มีความอดทนอดกลั้นน้อยลง ทำให้ค้นหาความอยากครอบงำ มีการประพฤติตนผิดศีลธรรม ละเลยคุณธรรมที่พึงยึดมั่น ยอมให้อำนาจวัตถุนิยมมาฉี้อิทธิพลเหนือตน จนสร้างความทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชุมชน ถ้าผู้นำในสังคมปฏิบัติตนให้เป็นเยี่ยงอย่าง ปกครองบ้านเมืองโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สังคมก็จะอยู่รอด

จากที่ได้ศึกษาเนื้อหาต่าง ๆ ในวรรณคดีไตรภูมิพระร่วง ก็พบว่าเหตุผลที่ทำการรวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวกับภพภูมิ มีข้อความว่าก็เพื่อจะโปรดพระบิดามารดา ประชาชน และเสนาอำมาตย์โดยตรง ความเท่าเทียมทางกฎหมายนั้น ทุกคนมีด้วยกันทั้งสิ้น เนื้อหาเรื่องกรรมที่มีผลโทษอย่างสาหัส ที่ไม่ว่าบุคคลใดที่ได้กระทำแล้ว ย่อมได้รับเป็นแน่แท้ ความเที่ยงธรรมทางกฎหมายอาจใช้ไม่ได้กับผู้มีฐานะที่ดี ร่ำรวยกว่า ใครสามารถหลบหลีกอำนาจกฎหมายทำให้ไม่ได้รับโทษตามที่ตนควรได้รับ ผิดจากบุคคลที่ขึ้นชื่อว่าคนรากหญ้าหรือคนจน ๆ ที่ไม่สามารถเรียนรู้ในการใช้สิทธิของตน แต่ในความเป็นจริงของกฎแห่งกรรม ไม่ว่าบุคคลใดก็ตามจะร่ำรวยมากมีหรือยากจน ไม่ว่าอยู่ในฐานะอะไร สิ่ง que ทุกคนมีเท่ากันคือ ความเท่าเทียมที่กระทำกรรมไว้ ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น เงินตราหรือฐานะไม่อาจทำให้หลุดพ้นไปจากกรรมที่ตนก่อไว้ได้ มันคือความยุติธรรมที่มีให้กับทุก ๆ คนอย่างเท่าเทียมกัน ความยุติธรรมสำหรับชาวลุ่มน้ำโขงจะเกิดขึ้นได้ หากน้อมนำคำสอนในวรรณคดีไตรภูมิพระร่วงไปปฏิบัติ คือ

1. ชาวลุ่มน้ำโขงลดอัตตาได้เท่ากัน การพิจารณาถึงความเกิดดับของสังขารร่างกายหรือขันธ 5 ก็ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่จะทำให้ชาวลุ่มน้ำโขงทั้งหลาย ให้เห็นถึงความเที่ยงแท้ของสิ่งทั้งปวงว่า ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ใหลดละความเป็นตัวตน จะได้เห็นถึงคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เห็นถึงความสิ้นไปของมนุษย์ด้วยกัน เห็นความสังเวชในการเวียนว่ายตายเกิดซ้ำ ๆ การศึกษาเรียนรู้กฎไตรลักษณ์ถึงการเกิดดับความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขาร และการอยู่ในชาติภพที่มีการเจริญขึ้นและเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา

2. ชาวลุ่มน้ำโขงฟังกฎแห่งกรรมได้อย่างเสมอกัน วรรณคดีไตรภูมิพระร่วงมีการสอดแทรกคำสอนที่น่าสนใจยิ่ง เช่น ความยุติธรรม และเกื้อกูลประชาราษฎร์ รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับนรก-สวรรค์ บาป-บุญ คุณ-โทษ ที่ชัดเจนไว้สั่งสอนประชาชน ให้รู้ผลการกระทำ

ดีความชั่ว เพื่อให้ประชากรทุกข์แค้นกลัวต่อโทษที่จะได้รับจากการทำความชั่ว มุ่งให้ชาวลุ่มน้ำโขงตระหนักในกฎแห่งกรรมมากขึ้น การนำหลักการทางพุทธศาสนามาผสมผสานกับการบริหารราชการแผ่นดิน เพราะคำสอนทางศาสนามีหลักการและเหตุผล และยังช่วยให้ผู้ปกครองมีคุณธรรมมากขึ้น และผู้ใต้ปกครองก็จะช่วยสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เพื่อให้มีสังคมมีแต่ความสงบสุข

3. ชาวลุ่มน้ำโขงสามารถออกแบบอนาคตตัวเองได้อย่างเท่าเทียมกัน หลังจากที่ชาวลุ่มน้ำโขงสามารถละลายอัตตาจนปล่อยวางจากการยึดมั่นได้บ้างแล้ว และเข้าถึงกฎแห่งกรรม จนเริ่มมีความจริงจังที่จะสะสมความดีมากขึ้นแล้ว ชาวลุ่มน้ำโขงก็จะมองถึงขั้นตอนต่อไปของกรรมดีที่ได้ลงมือทำ นั่นก็คือการองอกเงยของความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งนำไปสู่จินตนาการที่ไร้ขีดจำกัดได้ กล่าวคือ ชาวลุ่มน้ำโขงจะสามารถระลึกได้ในทันทีว่า กรรมดีที่ทำนั้นไม่สูญเปล่าแน่นอน และยังกลายเป็นแรงผลักดันชั้นดีที่จะทำให้อนาคตดีเฉกเช่นปัจจุบัน ทั้งยังเป็นแรงบันดาลใจให้ชาวลุ่มน้ำโขงแนะนำให้ผู้คนในภูมิภาคอื่น ๆ ประกอบกรรมดีมากขึ้นด้วยเช่นกัน

สรุป

วรรณกรรมไตรภูมิพระร่วง มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปกครองในสมัยสุโขทัย ที่สื่อให้เห็นถึงอุดมการณ์ของผู้ปกครองที่ชี้ให้เห็นว่า การนำหลักการทางคำสอนทางพุทธศาสนามาปกครอง การตัดสินปัญหาทางด้านคดีของประชาชนและทางบ้านเมืองนั้น มักนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ โดยไม่ใช้การลงโทษอย่างหนัก แต่ใช้การลงโทษแบบลหุโทษ ผ่านคำสอนเรื่องนรก-สวรรค์มาช่วยเพื่อให้เกิดความกลัว ให้เห็นถึงผลของการทำความผิดนั้น หากชาวลุ่มน้ำโขงมีความเชื่อเกี่ยวกับภพภูมิหรือกฎแห่งกรรม เชื่อแน่ว่าจะช่วยให้สังคมมีความสงบสุขมากขึ้น ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของคนในชุมชนก็จะเกิดขึ้นได้ โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นแต่อย่างใด แต่ยิ่งชาวลุ่มน้ำโขงหรือชาวโลกตระหนักถึงความยุติธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ก็คงยิ่งส่งเสริมให้สังคมเหล่านั้นเต็มไปด้วยความผาสุก ร่มเย็น อันเนื่องมาจากฐานความเชื่อเรื่องผลแห่งกรรม ทั้งยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงจารีตประเพณีอันดีงามที่ปฏิบัติต่อกัน แม้การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมและด้านจิตสำนึกของคนสมัยใหม่จะมีมากขึ้น อาจทำให้คุณธรรมจริยธรรมตกต่ำลงไปทุก ๆ วัน จนส่งผลให้การใช้กฎหมายที่ไม่มีมาตรฐานเท่าที่ควร แต่ผู้ที่มีสัมมาสติเท่านั้นที่จะระลึกได้ว่า สิ่งไหนควรสิ่งไหนไม่ควร สมดังคำกล่าวที่ว่า “แม้กฎหมายอาจไม่ยุติธรรมบ้าง แต่กฎแห่งกรรมนั้นยุติธรรมเสมอ”

เอกสารอ้างอิง

- Jerome E. Carlin, Jan Howard, and Sheldon L. (2014). Massinger, Civil Justice and the Poor: Issues for Sociological Research. *Law and Society Review*, 1(1), 9-19.
- Kurian George Thomas . (2011). *The Encyclopedia of Political Science*. Washington: Washington: CQ Press.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2560). “วรรณกรรมลุ่มน้ำโขง ธารอักษรสันติภาพ”. เรียกใช้เมื่อ 13 พฤษภาคม 2561 จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/1342719>
- ธนาคารโลก (World Bank). (2017). “อัปเดต!! จำนวนประชากรปัจจุบันของ 10 ประเทศในกลุ่มอาเซียน ที่คุณไม่เคยรู้”. เรียกใช้เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2018 จาก <https://www.wegointer.com/2017/07/total-asean-populations/>
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2555). *ความยุติธรรมในมุมมองของพุทธศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สิทธา พินิจภูวดล. (2527). “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับสังคมอุดมคติในวรรณคดีเรื่องไตรภูมิพระร่วง ยูโทเปียและเต๋าเต็กเก็ง”. *วารสารวิทยาศาสตร์*, 5(2), 93-114.
- สุพาสน แสงสุรินทร์. (2558). “จิตรกรรมฝาผนังอีสาน “อุปแต้ม”. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์*, 7(1), 93-104.
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (4 2011). *พุทธที่แปลกแยกจากความเสมอภาคในโลกสมัยใหม่*. เรียกใช้เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2560 จาก <https://prachatai.com/journal/2011/09/36788>
- อุดม จุมพลกล้า. (2549). *วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของคนไทยแถบลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.